

О. Березніков,
аспірант кафедри галузевого права
Херсонського державного університету

РОДОВИЙ ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Постановка проблеми. Загальне визнання об'єкта злочину як суспільних відносин є вихідною позицією для виявлення ознак і суті самих суспільних відносин і визначення об'єкта злочину на рівні конкретного посягання.

Конкретизація об'єкта злочину, в свою чергу, дає змогу виявити ступінь та суспільні властивості заподіяної злочином суспільно небезпечної шкоди, підстави та критерії вибору об'єктів кримінально-правової охорони і засобів їх захисту, а також виробити правила побудови кримінального закону і кваліфікації злочинів.

Ознаки об'єкта класифікуються по двох підставах, у залежності:

1) від ступеня узагальненості охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин, що виступають об'єктами різних злочинів (класифікація по «вертикалі»);

2) від важливості охоронюваних суспільних відносин, яким заподіюється безпосередня шкода конкретним злочином (класифікація безпосередніх об'єктів по «горизонталі»).

У кримінально-правовій науці поширена трьохланкова класифікація об'єктів «по вертикалі»: загальний, родовий і безпосередній. Критика існуючої класифікації об'єктів цілком обґрунтована, бо в багатьох випадках не всі види об'єктів були достатньо точно визначені і наповнені конкретним змістом.

За думкою академіка В. Я. Тація, відмова від триступеневої класифікації небажана тому, що на ній побудована система Особливої частини кримінального законодавства. «Триступеневому

поділу – Особлива частина – глава Особливої частини – склад злочину – відповідає і триступеневий поділ об'єкта кримінально-правової охорони: загальний об'єкт – родовий об'єкт – безпосередній об'єкт. Найголовніше ж полягає у тому, що запропонована система класифікації відповідає потребам практики, логічна, адже вона заснована на співвідношенні філософських категорій загального, особливого і окремого» [1, с. 80].

Родовий об'єкт є частиною загального об'єкта, і він являє собою суспільні відносини, на які посягає однорідна група злочинів. Родовий об'єкт по змісту є конкретнішим у порівнянні із загальним, тому що характеризується додатковою ознакою [2, с. 508]. Цілком обґрунтованою є позиція академіка В. Я. Тація, що «під родовим (груповим) об'єктом розуміють об'єкт, який охоплює певне коло тотожних чи однорідних за своєю соціальною і економічною сутністю суспільних відносин, які повинні охоронятися внаслідок цього єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм» [1, с. 105]. Тому таку його властивість було покладено в основу побудови Особливої частини Кримінального кодексу, що дозволило законодавцю в цілому правильно об'єднати в межах однієї розділу Кримінального кодексу норми, в яких встановлюється відповідальність за посягання на тотожні чи однорідні суспільні відносини [1, с. 106].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми кримінально-правової охорони миру,

безпеки людства та міжнародного правопорядку досліджувались вітчизняними фахівцями, зокрема П.П. Андрушком, В.О. Навроцьким, В.І. Осадчим, М.І. Пановим, О.С. Сотулою, В.В. Сташисом, Є.Л. Стрельцовим, М.І. Хавронюка, С.С. Яценка та іншими. Незважаючи на те, що праці представлених авторів мають велике наукове та практичне значення, залишається багато невіршених питань стосовно оптимізації відповідальності за вчинення злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Мета статті – розкриття проблеми визначення родового об'єкту досліджуваних злочинів з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в спеціальній літературі відсутній єдиний підхід у визначенні родового об'єкту для злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. З цього існує декілька підстав.

Зокрема, правовою основою для визначення родового об'єкту досліджуваних злочинів виступає назва розділу ХХ КК України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». Отже, для правильного встановлення цієї ознаки необхідно звернутися до положень міжнародного кримінального права. У той же час в науці досі відкритим залишається питання щодо поняття міжнародного кримінального права і його співвідношення з міжнародним публічним (приватним) і національним кримінальним правом, про що йшла мова ще в розділі першому цієї роботи. Слід погодитися з тенденцією, згідно з якою міжнародне кримінальне право розглядається як самостійна галузь, яка входить в систему міжнародного права [3].

Крім того, як вже вказувалося, юридична спільнота продовжує обговорювати класифікацію міжнародних злочинів. Маючи складну структуру, дана класифікація не визначена і в термінологічному плані. Так, термін «міжнародні злочини» розуміється у вузькому

і широкому сенсі. У деяких випадках міжнародні злочини (у вузькому сенсі) іменуються злочинами проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку [4]. Разом з тим, розділ ХХ КК України має аналогічну назву і містить склади злочинів, які в теорії класифікуються на міжнародні злочини (зокрема, статті 438, 439 КК України) та злочини міжнародного характеру (ст. 444 КК України).

Отже, як було сказано раніше, законодавчою основою кваліфікації розглядуваних злочинів за родовим об'єктом виступає назва відповідного розділу, в даному випадку розділу ХХ КК України. Все різноманіття існуючих визначень родового об'єкту досліджуваної групи посягань можливо розділити на дві групи.

Перша, досить широко представлена група вчених стверджує, що родовим об'єктом цих злочинів є загальний мир та безпека людства. Зокрема, відомий вчений, професор Н. Ф. Кузнецова вважала, що головним критерієм класифікації при визначенні об'єкту досліджуваних злочинів є посягання на «основи миру, тобто мирної взаємодії держав при вирішенні будь-яких проблем, що виключають будь-яке насильство», «міжнародні правовідносини в сфері дотримання правил ведення війни або рішення збройних конфліктів», «основи людства і людяності, тобто міжнародного забезпечення безпеки національних, етнічних, расових, релігійних груп» [5, с. 353].

Існує також позиція, згідно з якою злочини проти миру і безпеки людства характеризуються виключно високим ступенем суспільної небезпечності і тому відзначається, що ці злочини можуть спричинити нанесення шкоди «самим основам існування життя на землі, так як об'єктом їх посягань є не окремі суспільні відносини в тій чи іншій сфері життя і діяльності людини, суспільства, держави, а саме життя на землі, існування людства або його значної частини» [6, с. 485]. Іноді автори, проводячи аналіз злочинів проти миру

і безпеки людства, обмежуються констатацією того, що об'єктами цих діянь є суспільні відносини в галузі забезпечення «миру в усьому світі» і «загальної безпеки» [7, с. 5].

Друга група визначає родовим об'єктом досліджуваних злочинів виключно міжнародний правопорядок. Оскільки об'єднання миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку має дещо умовний характер, оскільки міжнародний правопорядок охоплює собою і порядок, встановлений з метою забезпечення миру на нашій планеті, і порядок, встановлений для забезпечення безпеки людства. Професор М. І. Хавронюк вважає, що крім положень розділу XX Особливої частини КК України, міжнародний правопорядок гарантують і положення деяких інших статей КК (наприклад, ч. 2 ст. 338 – публічна наруга над прапором чи гербом іноземної держави; ст. 339 – незаконне підняття Державного Прапора України на річковому або морському судні; ст. 285 – неповідомлення капітаном назви свого судна при зіткненні суден на морі) [8, с. 881].

Стосовно другої позиції слід зазначити, що під міжнародним правопорядком розуміють всю сукупність благ і охоронюваних системою міжнародного права в цілому. З огляду на те, що ця сукупність надзвичайно широка, нею охоплюються різні правові інтереси: інтереси забезпечення та охорони прав і свобод особистості, інтереси підтримання миру, інтереси світової економіки, складові частини світового правопорядку (групи однорідних юридичних благ і інтересів, що охороняються міжнародним кримінальним правом) слід розглядати як видові об'єкти злочинів з міжнародного кримінального права [9, с. 81].

Тут треба зазначити, що в науці міжнародного права злочини проти людства та військові злочини часто об'єднують в більш широку групу злочинів проти безпеки людства [10, с. 32]. Це дало підстави дослідникові О. В. Шамарі запропонувати роз-

діл XX Особливої частини КК України викласти в редакції: «Злочини проти миру і безпеки людства», оскільки така назва, на думку вченого, уніфікується з відповідними міжнародними нормативними актами [9, с. 81].

Більшість вітчизняних та зарубіжних авторів, характеризуючи злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, обмежуються простою констатацією того факту, що об'єктами цих діянь є «суспільні відносини» щодо забезпечення «миру в усьому світі і загальної безпеки» [7, с. 5; 11, с. 454; 12, с. 62]. Тобто, визначення об'єктів злочинів проти миру і безпеки людства у вітчизняній науці продовжує залишатися в руслі «класичного» визначення об'єкта кримінально-правової охорони як суспільних відносин (відносин), що захищаються кримінальним правом. Однак, в даний час в доктрині кримінального права намітився своєрідний поворот в розумінні об'єкта кримінально-правової охорони, пов'язаний зі зміною концептуальних основ кримінального законодавства та його завдань. Так, достатньо прикладів, коли родовий об'єкт злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку розуміється значно ширше. Зокрема, дослідник С. М. Мохончук переконаний, що представлені в сучасному кримінальному праві визначення такого об'єкту сконструйовані за формальним типом, а об'єктивна сторона досліджуваних злочинів в якості обов'язкової ознаки містить тільки вчинення суспільно небезпечного діяння, тоді як наслідки виходять за межі складу. Винятком є тільки об'єкт злочину екоцид, в якому вказується, що діяння є караним за умови, що воно викликає суспільно небезпечні наслідки – екологічну катастрофу [13, с. 103]. В коло суспільних відносин, що складають родовий об'єкт міжнародних злочинів входять суспільні відносини щодо забезпечення загального миру і загальної безпеки, міжнародний мир і безпеку людства, як загальнолюдські цін-

ності [14, с. 7], основи існування і прогресивного розвитку народів, свободу народів світу, інтереси всього прогресивного людства, основи міжнародного спілкування, права і інтереси всіх держав, основи існування і прогресивного розвитку народів [15, с. 25], свободу народів світу, інтереси всього прогресивного людства, основи міжнародного спілкування, права і інтереси всіх держав, основи міжнародних співтовариства, основи міжнародних відносин, міжнародний правопорядок [13, с. 104]. Намагаючись, поєднати усю сукупність наведених суспільних відносин, С. М. Мохончук дає доволі розгорнуте розуміння родового об'єкта досліджуваних злочинів. Зокрема, вченим зазначається, що таким об'єктом злочинів проти миру та безпеки людства є суспільні відносини, що складаються в результаті дотримання норм міжнародного права і визначають базові засади існування держав і народів, а також основні принципи забезпечення міжнародного миру і безпеки (мирне вирішення спорів, незастосування сили, недоторканність кордонів, територіальна цілісність, самовизначення народів і невтручання у внутрішні справи інших країн, повага прав людини і виконання міжнародних зобов'язань), що в остаточному підсумку охороняють умови існування людства [16, с. 18].

Висновки. Не заперечуючи в цілому проти представлених визначень, запропонованих вченими-правознавцями, вважаємо, що при урахуванні власних позицій, які наводилися вище, можливе застосування такого визначення родового об'єкту злочинів, передбачених розділом XX Особливої частини КК України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку».

А саме, родовим об'єктом цих злочинів є суспільні міжнародно-правові відносини, що забезпечують мирне співіснування держав, дотримання правил міжнародного правопорядку як у мирний, так і військовий час, а також між-

народні гарантії безпеки як окремим державам, і людству в цілому.

Стаття присвячена дослідженню проблем пов'язаних з визначенням родового об'єкта злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Дається власне визначення родового об'єкта злочинів розділу XX КК України. Правовою основою для визначення родового об'єкта досліджуваних злочинів виступає назва розділу XX КК України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». Для правильного встановлення цієї ознаки необхідно звернутися до положень міжнародного кримінального права. У той же час в науці досі відкритим залишається питання щодо поняття міжнародного кримінального права і його співвідношення з міжнародним публічним (приватним) і національним кримінальним правом. Визначення об'єктів злочинів проти миру і безпеки людства у вітчизняній науці продовжує залишатися в руслі «класичного» визначення об'єкта кримінально-правової охорони як суспільних відносин (відносин), що захищаються кримінальним правом. Однак, в даний час в доктрині кримінального права намітився своєрідний поворот в розумінні об'єкта кримінально-правової охорони, пов'язаний зі зміною концептуальних основ кримінального законодавства та його завдань. Можливе застосування такого визначення родового об'єкту злочинів, передбачених розділом XX Особливої частини КК України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» – це суспільні міжнародно-правові відносини, що забезпечують мирне співіснування держав, дотримання правил міжнародного правопорядку як у мирний, так і військовий час, а також міжнародні гарантії безпеки як окремим державам, і людству в цілому.

руб С. Г. та ін. ; за ред. О. М. Омельчука. Київ : Алерта, 2010. 496 с.

12. Куличков А. А. Уголовно-правовая характеристика нападения на лиц или учреждения, которые пользуются международной защитой : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / РПА Минюста России. Москва, 2016. 230 с.

13. Мохончук С. М. Некоторые вопросы определения объекта преступлений против мира и безопасности человечества. Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. 2013. № 10 (88). С. 101–106.

14. Куцевич М. П. Кримінальна відповідальність за екоцид: міжнародний та національний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 20 с.

15. Трайнин А. Н. Защита мира и уголовный закон. Москва : Юриздат, 1937. 216 с.

16. Мохончук С. М. Кримінально-правова охорона миру та безпеки людства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : 12.00.08, 12.00.11. Харків , 2014. 42 с.

